

PRAKTISCHE LEKTION

Kuptimi i fjalëve sipas kontekstit

Lektionskategorie: Mësime të gjuhës shqipe

Si të gjesh kuptimin e një fjale nga konteksti, me sinonime, antonime e homonime.

Kuptimi i fjalëve sipas kontekstit

Shumica e fjalëve të shqipes janë **polisemike**: kanë më shumë se një kuptim. Kuptimi i saktë nuk qëndron te fjala e izoluar, por te **konteksti** — fjalët që e rrethojnë dhe situata e ligjëritimit.

Katër hapa për të gjetur kuptimin

- Përcakto llojin e fjalës:** është emër, folje apo mbiemër? Mbaresa dhe vendi në fjali të ndihmojnë.
- Shiko fjalët përreth:** me kë bashkëlidhet? *marr + vendim* jep një kuptim tjetër nga *marr + librin*.
- Kërko rrënjën:** *i pabesueshëm* → *besoj, besim, i besueshëm*.
- Kontrollo me zëvendësim:** provo një sinonim; nëse fjalia qëndron, kuptimi është i saktë.

Fjalë me disa kuptime

Fjala	Kuptimi 1	Kuptimi 2	Kuptimi 3
bar	bimë e njomë: <i>Bari është i gjelbër.</i>	ilaç: <i>Mora një bar për kokën.</i>	—
faqe	pjesë e fytyrës	anë e një flete: <i>Hape faqen dhjetë.</i>	anë e një mali: <i>faqja e malit</i>
dritë	ndriçim: <i>Ndeza dritën.</i>	dituri: <i>drita e diturisë</i>	shpresë: <i>Hodhi dritë mbi çështjen.</i>
i rëndë	me peshë të madhe	i vështirë: <i>një ditë e rëndë</i>	i ashpër: <i>fjalë të rënda</i>
marr	kap, pranoj: <i>Mora librin.</i>	filloj: <i>Mori të binte shi.</i>	në shprehje: <i>marr pjesë, marr vendim</i>
zë	tingull i njeriut	kap: <i>E zura në gjumë.</i>	filloj: <i>Zuri të flasë.</i>

Sinonime, antonime, homonime

Dukuria	Përkufizimi	Shembuj
Sinonime	fjalë me kuptim të afërt	<i>i bukur / i pashëm; fillim / nisje; shpejt / me nxitim</i>
Antonime	fjalë me kuptim të kundërt	<i>i madh / i vogël; ftohtë / nxehtë; hyrje / dalje</i>
Homonime	formë e njëjtë, kuptim krejt tjetër	<i>bar (bimë) / bar (ilaç)</i>
Paronime	formë e ngjashme, kuptim i ndryshëm	<i>ndjek / ndjej; siguroj / sigurohem</i>

Kuptimi i drejtpërdrejtë dhe i figurshëm

Shumë fjalë kalojnë nga kuptimi konkret në atë abstrakt:

- *rrugë* — **konkret**: Rruga është e gjatë. / **figurshëm**: Gjeti një **rrugë** zgjidhjeje.
- *i ftohtë* — **konkret**: ujë i ftohtë / **figurshëm**: një pritje e ftohtë
- *dritë* — **konkret**: drita e llambës / **figurshëm**: drita e diturisë

Nga letërsia shqipe

Naim Frashëri e ndërton tërë poezinë *Fjalët e qiririt* mbi kuptimin e figurshëm të fjalës **dritë**:

«Në mes tuaj kam qëndruar / e jam duke përvëlur, / që t'u ap pakëzë **dritë**, / natënë t'ua bën **ditë**.»

Në kuptimin e parë, *dritë* është ndriçimi fizik i qiririt. Në kuptimin e dytë — atë që synon poeti — është **dituria**. Çifti *natë / ditë* funksionon njësoj: *natë* = padituri, *ditë* = arsim. Ky është një shembull klasik i asaj se si konteksti i tërë tekstit e përcakton kuptimin e një fjale të vetme.

Fjalët sinjalizuese që ndihmojnë

Sinjali	Shenja në tekst
Shpjegim	dy pikat, kllapat, <i>domethënë, pra, me fjalë të tjera</i>
Shembull	<i>për shembull, si p.sh., bie fjala</i>
Krahasim	<i>si, ashtu si, sikurse</i>
Kundërvënie	<i>por, ndërsa, përkundrazi, nga ana tjetër</i>
Rrjedhim	<i>prandaj, pra, si rrjedhojë</i>

Gabimet e zakonshme

Gabim	Saktë	Pse
zgjedhja e kuptimit të parë pa lexuar fjalinë	lexo deri në fund	konteksti vendos
përkthimi fjalë për fjalë i shprehjeve	bëj një foto , jo <i>marr një foto</i>	shprehjet nuk përkthehen drejtpërdrejt
<i>ndjek për ndjej</i>	Ndjek një kurs. / Ndjej dhimbje.	paronime
përdorimi i një fjale letrare në bisedë	zgjidh regjistrin e duhur	stili duhet t'i përshtatet situatës

Provo vetë

Ç'kuptim ka fjala e theksuar?

1. Hape **faqen** njëzet. (*anë e fletës*)
2. Ishte një bisedë e **rëndë**. (*e vështirë, e ashpër*)
3. **Mori** të binte shi. (*filloi*)
4. Ai hodhi **dritë** mbi ngjarjen. (*sqaroi*)

Burime dhe referenca

- Naim Frashëri, *Fjalët e qiririt*, 1890.
- *Gramatika e gjuhës shqipe I – Morfologjia*, Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Tiranë, 2002.
- *Gramatika e gjuhës shqipe II – Sintaksa*, Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Tiranë, 2002.
- *Drejtshkrimi i gjuhës shqipe*, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Tiranë, 1973.
- *Fjalori i gjuhës shqipe*, Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Tiranë, 2006.

ENGLISH FOR LIFE